

**DROGA AKO LIEK? PRÍPAD
KANABIDIOLU A VYBRANÝCH
HALUCINOGENOV**

Vážení čitatelia, milí priatelia.

Sme svedkami výraznej zmeny nazerania na mnohé psychoaktívne látky, o ktorých sme ešte v nedávnej minulosti bez váhania a úplne bežne hovorili v negatívnom zmysle ako o drogách. Krôčik po krôčiku zisťujeme, že viaceré z nich majú potenciál stať sa liečivom. Ich terapeutické využitie radikálne presahuje niekdajšiu perspektívu, v akej sme donedávna nahliadali na drogy. Súčasťou nášho nielen zodpovedného, ale aj odborného a vedou informovaného postoja by malo byť aspoň zbežné zorientovanie sa v problematike týchto vybraných psychoaktívnych látok – liekov. Náš časopis, i keď implicitne nastavený na pomoc v diagnostike a liečbe závislosti, by v tom mal určite zohrať svoju rolu, prinajmenšom ako miesto reflexie – trebárs aj kritickej, nie však samoúčelnej – ako aj miesto so sústredením najnovších odborných poznatkov v danej oblasti.

Už v máji 2017 (2/2017) som ešte ako člen redakčnej rady napísal do redakcie časopisu list, ktorého rozporuplnosť, kontroverznosť a provokatívnosť som si vtedy plne uvedomoval. Zamýšľal som sa v ňom práve nad využitím niektorých psychoaktívnych látok, v našich kruhoch známych prevažne ako halucinogény, v psychoterapeutickom procese, pričom intoxikačný zážitok z týchto substancií – bez toho, že by som čokoľvek propagoval – som prirovnával k spirituálnej skúsenosti, v ktorej možno výnimočne nahliadnúť za roh. Tieto látky majú nesmierne silný potenciál zatriasť našim konvenčným

ponímaním toho, kým sme, zmeniť rigidné a stereotypné chápanie našej sociálnej a intrapsychickej reality tak, že si doslova pýtajú psychiatrický výskum, ak nechcem hneď alebo príliš rýchlo hovoriť o ich liečebnom využití. Väzbu medzi psychoaktívnymi látkami a závislosťou vnímame automaticky, implicitne a dokonca ju v sebe neustále udržiavame, hoci v súčasnosti je už značne destabilizovaná. Na psychoaktívne látky by sme sa mali vedieť pozrieť akoby od začiatku alebo z novej perspektívy. V našom odbore sme voči nim niekedy až zbytočne hypersenzitívne nastavení, čo môže viesť k skresleniam a nepochopeniu. V prvom čísle nášho časopisu v tomto roku máme možnosť svoje nastavenie mierne preladiť. Čakajú nás hneď dva texty, ktoré sú na to dobrou príležitosťou.

Prvým je krátky prehľadový článok členky redakčnej rady, pani profesorky Alexandry Šulcovej, o psychotropne neaktívnom kanabinoide kanabidiole a jeho potenciálnom využití v liečbe závislosti. Druhým je rozhovor so psychiatrom a psychoterapeutom Martinom Šurkalom, ktorý žije a pracuje v Rakúsku a ktorý sa intenzívne zaujíma o liečebné možnosti psychedelík.

Čo sa týka kanabinoidov, Lubomír Okruhlica nás minulý rok (2/2019) informoval o 62. zasadnutí Komisie OSN pre narkotické drogy, kde uviedol, že *„okrem politicko-spoločenských diskusií o legalizácii užívania marihuany na rekreačné účely, obdobne ako sa konzumuje alkohol, prebieha aktuálne vo svete debata v inej rovine, a to o možnostiach jej využitia na medicínske účely. Je potrebné, aby sa tieto dve roviny diskusií jasne diferencovali. Debata o možnosti využitia kanabisu v medicíne sa zintenzívnila potom, čo boli v deväťdesiatych rokoch objavené v ľudskom tele endokanabinoidy viažuce sa na špecifické kanabinoidové receptory. Zvažuje sa preradenie kanabisu v zozname OSN medzinárodne kontrolovaných drog, z najprísnejšie kontrolovanej kategórie psychoaktívnych látok do kategórie psychoaktívnych látok medicínsky využiteľných. Debata sa vedie jednak o celej marihuane s obsahom 102 známych kanabinoidov, ako aj o možnostiach liečebného využitia jednotlivých kanabinoidov ako THC či kanabidiolu (CBD). Komisia pre narkotické drogy odporúčané rozhodnutie o preklasifikovaní marihuany odložila na rok 2020“*, čiže na tento rok. Kanabidiol pritom postupne nachádza svoje využitie na liečbu detskej epilepsie, chronickej bolesti a spasticity pri sclerosis multiplex. Ide o dôležité účinky, avšak mimo oblast psychiatrie. Pani profesorka Šulcová nám vo svojom článku priblíži eventuálne pozitívne ovplyvnenie závislostí a zmiernenie nepriaznivých účinkov viacerých psychoaktívnych látok práve prostredníctvom kanabidiolu. Treba pripomenúť, že podľa WHO správy z roku 2018 kanabidiol nemá na animálnych modeloch žiadne dokumentované účinky v zmysle dependencie, dokonca sa objavili účinky presne opačné pôsobeniu kokáínu, metamfetamínu alebo opioidov, totiž zvýšenie prahu pre samo-stimuláciu. U ľudí sa nezaznamenala

ani tolerancia na kanabidiol, ani príznaky odvykania po prerušení jeho opakovaného podávania. Kanabidiol ani nezvyšuje pálenie dopamínergických neurónov ventrálnej tegmentálnej oblasti, ako to robí Δ^9 -tetrahydrokanabidol, a na ľudí nemá žiadne psychoaktívne účinky.

S Martinom Šurkalom sme sa prvýkrát osobne stretli na podujatí Lekcie zo psychedelík v máji 2018, čo bola v poradí druhá konferencia na Slovensku organizovaná Slovenskou psychedelickou spoločnosťou. Počas dvoch dní sa na nej predstavili 30 rečníci z 12 krajín sveta, ktorí hovorili o terapeutickom využití psychedelík prevažne v psychiatrii a v psychoterapii, ale aj o ich potenciálnych nebezpečenstvách a rizikách. V úvodnej prednáške Juraj Styk spomínal na to, ako boli jeho začiatky so psychiatriou v šesťdesiatych rokoch zároveň jeho prvými psychedelickými skúsenosťami. Profesor psychiatrie Matthew Johnson z USA hovoril o liečebných účinkoch psilocybínu u pacientov s úzkosťou pri onkologických ochoreniach, ako aj so závislosťou od drog (pričom samotný psilocybín závislosť nenavodzuje), profesor psychiatrie Eric Vermetten z Holandska, odborník na posttraumatickú stresovú poruchu, na konferencii predstavil možnosti liečby komplexných psychotráum prostredníctvom MDMA (3,4-metyldioxyamfetamín, známy ako droga extáza) a maďarský psychofarmakológ Ede Frecska hovoril o DMT (N,N-dimetyltryptamín) ako o „molekule duše“, teda endogénnej halucinogéne, ktorý máme prirodzene v tele a ktorý môže podľa neho hrať rolu v stavoch ako sú sny, vízie, mystické skúsenosti, či proste pri imaginácii a kreativite. Bola to mimoriadne zaujímavá konferencia, ktorá pred účastníkmi odhalila to, o čom sa na Slovensku rozhodne bežne nehovorí.

Zmienaná „molekula duše“ (termín, ku ktorému mám značné odborné i osobné výhrady) je súčasťou vo svete i u nás čoraz známejšej ayahuasky. Je veľmi zaujímavé sledovať, ako sa dnes tomuto šamanskému nápoju darí prekonávať vďaka svojej výnimočnej povesti a psychedelickým účinkom kultúrne a geografické hranice pôvodného regiónu jeho tradičnej konzumácie. Základom jeho príslovečných účinkov je práve N,N-dimetyltryptamín, ktorý sa nachádza v kríku *Psychotria viridis* a ktorý pôsobí ako neselektívny agonista sérotonínergických receptorov. Pri perorálnom požití je neaktívny pre pôsobenie periférnej monoaminoxidázy, ktorá ho degraduje. Významnou súčasťou ayahuasky sú však aj β -karbolínové alkaloidy z rastliny *Banisteriopsis caapi*, menovite harmín, harmalín a tetrahydroharmín (TTH), ktoré ako reverzibilné inhibítory monoaminoxidázy A a B zabráňujú degradácii DMT po jeho perorálnej ingestii. TTH je navyše inhibítor spätného vychytávania sérotonínu. O týchto alkaloidoch sa zvykne písať, že nie sú podstatné pre psychedelický účinok nápoja *per se*, hoci ho *de facto* umožňujú, i keď je o nich známe, že okrem iného zvyšujú aj uvoľňovanie dopamínu. Harmalín, v minulosti pomenovaný aj ako banisterín, telepatín či yageín,

má však dokumentované psychotomimetické účinky, takže aj samotná *Banisteriopsis caapi* môže byť ponímaná ako droga. Do aktuálneho čísla ako kúsok do mozaiky vyberáme aj dávnejší text od L. Súkeníka z archívu časopisu (1/1985), ktorého témou je práve táto rastlina, hlavná ingrediencia ayahuasky. Kult ayahuasky a expanzia myšlienok šamanizmu, jej úloha a misia v dnešnom globalizovanom svete, jej naturálny charakter, renesancia prírodných spiritualít a doposiaľ nepreskúmané možnosti etno- a fyto-farmakológie, vrátane liečebného pôsobenia ayahuasky na mnohé psychologické problémy a psychiatrické poruchy – to všetko sú témy, ktoré si zasluhujú podrobnú reflexiu. Ide totiž o radikálne odlišný kontext užívania psychoaktívnych látok než na aký sme u nás zvyknutí, pričom jeho celkový ráz sa značne líši od toho, čo poznáme ako rekreačné užívanie drog. Integrácia psychedelického účinku látok ako je DMT teda nastáva aj v iných kontextoch ako psychoterapeutických – o ktorých explicitne hovorí Martin Šurkala – neznamená to však, že tie alternatívne by pre psychiatriu neboli vôbec relevantné.

V poslednom čísle Alkoholizmu a drogových závislostí (4/2019) Zuzana Kamendy a Boris Rášo zhodnotili výsledky svojej pôvodnej práce zameranej na problémy súvisiace s halucinogénmi takto: „*Kým s halucinogénmi experimentuje 9 % stredoškólkov, celoslovenské počty liečených hovoria, že ročne sa pre problémy s ich užívaním lieči ani nie desiatka ľudí. V CPLDZ Bratislava sme za 20 rokov evidovali troch pacientov, ktorí žiadali o liečbu pre problémy s užívaním halucinogénov. Naše zistenia podporujú na vedeckých poznatkoch založené konštatovanie, že väčšina halucinogénov má minimálny alebo žiadny adiktívny potenciál.*“ Možno povedať, že na stránkach nášho časopisu dochádza k istej kumulácii, ak nie vyslovene ku konvergencii textov na túto tému, čomu sa osobne veľmi teším. Martin Šurkala nám v tomto čísle povie, v čom vidí perspektívu liečebného využitia psychedelík a prečo ho vlastne tak eminentne zaujímajú. Bude to pritom prvýkrát, kedy spúšťame úplne novú rubriku rozhovorov. Som zvedavý na Vaše reakcie nielen na to, čo hovorí Martin, ale aj na samotný nápad zaviesť do odborného časopisu rozhovor, ako možnosť oboznámiť sa s osobnými pohľadmi rôznych odborníkov na problémy súvisiace so psychoaktívnymi látkami a závislosťami.

To, čo by sme my psychiatrii a psychológovia mali urobiť, je otvoriť doposiaľ zamknutú čiernu skrinku s istými psychoaktívnymi látkami, vybrať ich von a preskúmať ich na jasnom dennom svetle, aby sme ich videli objektívnejšie, dokonca aj v nových terapeutických a neurovedných kontextoch a obzoroch. To však neznamená, že si prestaneme všímať ich tienisté stránky. Práve naopak. Ved na to sme tu.

Michal Patarák